

בס"ד. שיחת ש"פ בשלח, ט"ו בשבט, ה'תש"ב.

בלתי מוגה

א. דובר לעיל (בהמאמר¹) אודות הסעיף העשירי במאמר של בעל ההילולא² שמתחיל "וזהו ועשו³ לי מקדש ושכנתי בתוכם", ומבאר בקיצור את תוכן המשך כללות המאמר, ומסיים "וזהו באתי לגני וכו'". והנה, ע"פ מארוז⁴ "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא", מובן, שכל מה שנתבאר בתושבע"פ בנוגע להמשכה שע"י המקדש, הרי זה כלול בפסוק זה, ובפסוק זה גופא בהתחלת הפסוק, "באתי לגני"⁵ — "לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחלה (קודם החטא), דעיקר שכינה בתחתונים היתה"⁶.

ויתירה מזה, שענין זה כלול בתיבה הראשונה — "באתי": אע"פ שגם בתחילה היתה עיקר שכינה בתחתונים, מ"מ, נאמר הלשון "באתי" שמורה על המשכה חדשה — כי, נוסף לכך שלאחרי סילוק השכינה ע"י החטאים נחשבת המשכת השכינה לענין של חידוש, הרי זו המשכה חדשה ממש, שלא היתה אפילו קודם החטא.

וזוהי תכלית הכוונה דכללות ענין ההשתלשלות ובריאת העולמות, ועד לחטא עה"ד — שע"י העבודה יומשך אור נעלה יותר שלא הי' מקודם. ובלשון הקבלה⁷ — שבתחלה הי' אוא"ס ממלא את כל מקום החלל, אמנם, דוקא לאחרי הצמצום, הנה, ע"י כללות ענין העבודה ממשכים אור נעלה יותר שלא הי' אפילו קודם הצמצום, ואור זה נמשך ע"י הקו, דעם היות שהמשכת הקו עתה היא באופן שנוגע ודבוק רק בראשיתו, הנה לעתיד לבוא יהי' דבוק גם בתחתיתו, ומצד זה לא יהיו אז ההגבלות דלמעלה ומטה, ועי"ז תהי' ההמשכה מבחי' שלמעלה יותר מהאור שהי' ממלא את מקום החלל⁸.

(1) ד"ה באתי לגני דיו"ד שבט פ"ב ואילך (לעיל ע' 285 ואילך).
 (2) בהמשך באתי לגני הישי"ת (סה"מ הישי"ת ע' 124 ואילך).
 (3) תרומה כה, ח.
 (4) ראה תענית ט, א ובפרש"י. תוס' ישנים יומא לח, א. זח"ג רכא, א. זו"ח קה, א.
 א. (5) שה"ש ה, א.
 ב. (6) שהש"ר עה"פ (רפ"ה). רד"ה באתי לגני הישי"ת (סה"מ הישי"ת ע' 111).
 (7) ראה ע"ח שער א (עגולים ויושר) ענף.
 (8) ראה סה"מ תרנ"ט ס"ע קי ואילך. ועוד.

וזוהו החידוש ד"באתי" (ההמשכה שנעשית ע"י העבודה) לגבי המשכת עיקר שכינה שהיתה קודם החטא — שדוקא ע"י העבודה פועלים המשכת העצמות.

ב. וככל הענינים שבתורה — משתקף גם ענין זה בנגלה דתורה, ועד להלכה:

בנוגע לצדיק ובעל-תשובה — הרי אע"פ שלכאורה גדלה מעלת הצדיק שמעולם לא היתה לו שייכות לרע, משא"כ בעל-תשובה כו', מ"מ, אמרו חז"ל⁹ "מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם", היינו, שגדלה מעלת בעל-תשובה יותר מצדיקים גמורים.

וכן הוא להלכה: המקדש את האשה על מנת שאני צדיק גמור, אפילו רשע גמור, מקודשת, שמא הרהר תשובה¹⁰. ואם נאמר שמעלת צדיק גמור גדולה יותר ממעלת בעל-תשובה, הרי עדיין לא נתקיים התנאי "על מנת שאני צדיק גמור", שהרי אינו במדרגת צדיק גמור, כי אם במדרגת בעל-תשובה בלבד. וע"ד המקדש את האשה על מנת שאני עשיר, ואינו עשיר (דאף שאינו עני, הרי עדיין אינו עשיר)¹⁰. ועכצ"ל, שבעל-תשובה היא בדרגא נעלית יותר מצדיק.

והנה, דוגמת העילוי דבעל-תשובה לגבי צדיקים הוא כללות העילוי שנעשה ע"י ירידת הנשמה למטה — כי, הנשמות למעלה הם במדרגת צדיקים, ובירידתם למטה נעשים הם במדרגת בעל-תשובה, ובשביל זה כדאי כל ענין ירידת הנשמה למטה, שע"ז תבוא למדרגת בעל-תשובה שלמעלה ממדרגת הצדיקים¹¹.

וזוהו החידוש ד"באתי לגני" לגבי המשכת עיקר שכינה בתחתונים בתחילת הבריאה — שהמעמד ומצב דתחילת הבריאה (קודם החטא) הוא בדוגמת מדריגת הצדיקים, והחידוש ד"באתי לגני" הוא בדוגמת העילוי דבעל-תשובה.

וענין זה נעשה ע"י עבודת המקדש — "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", כפי שמבאר בעל ההילולא בהתחלת סעיף העשירי.

9) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז פ"ח ה"ה.

ה"ד. 11) ראה לקו"ת בלק עג, סע"א ואילך.

10) קידושין מט, ב. רמב"ם הל' אישות ובכ"מ.

ג. ובענין זה הובא לעיל¹² מתורת הבעש"ט¹³ אודות ענוה שלא במקומה:

"מרוב ענותנותו של אדם גורם שנתרחק מעבודת הש"י, שמצד שפלותו אינו מאמין כי האדם גורם ע"י תפלתו ותורתו שפע אל כל העולמות וכו', כשחושב האדם מה אני וכו' הולך בשרירות לבו וכו'. והוא מעין שארו"¹⁴ ענותנותו של ר' זכרי' גרם חורבן כו".

ונתבאר, שמזה מובן, שכאשר עבודתו היא כדבעי פועל הוא בנין ביהמ"ק, שזהו"ע "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

ונמצא, שכדי לפעול את הענין דבנין ביהמ"ק, צריכה להיות העבודה (לא באופן של ענוה, אלא אדרבה) באופן של התנשאות דוקא.

ד. ולכאורה אינו מובן:

בדרושי אדמו"ר הזקן שנדפסו בהוספות לתו"א¹⁵, מבואר מארוז¹⁶ "ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית" (מעט גאווה), ש"זהו דוקא בהתחלת העבודה" (שאו צריכים לשלול טענת היצר ש"לא יערב לבו לגשת אל העבודה באמרו מי אנכי ומה עבודתי"¹⁷), אבל לאח"ז (כשאינן צורך לשלול ענין הנ"ל), אזי אין צורך בענין הגאווה כלל, אלא צ"ל רק ענין של ענוה.

וכמבואר שם שענין זה הוא "כמשל המוץ הגדל סביב החטה (שהרי המעט גאווה "מעטרא לי' כי סאסא לשבולתא"¹⁶), שהוא נעשה לשומר לשומרה שלא יוכל האור והחום של השמש לשרוף החטה ושלא יוכלו הגשמים לרקב אותה. . ואחר שתגמר גידול החטה אזי המוץ נופל ע"י דישה ולא נשאר רק החטה בעצמה".

וכיון שהמדובר בתורת הבעש"ט הנ"ל הוא (לא רק בתחלת העבודה, אלא) גם כאשר העבודה היא בתכלית העילוי, וכמדובר לעיל¹² בביאור מ"ש בתורת הבעש"ט ש"אילו הי' מאמין כו' הי' עובד הי' בשמחה כו' מרוב כל", שזהו"ע שלמעלה מכל התענוגים היותר עליונים, למעלה מכל הגילויים כו' — אינו מובן למה שולל את ענין הענוה, היינו, שצריך להיות ענין ההתנשאות?

(12) ד"ה באתי לגני דיו"ד שבט פ"ב
(לעיל ע' 285).
(13) כתר שם טוב סקמ"ה.
(14) גיטין נו, א. איכ"ר פ"ד, ג.
(15) קיט, ג ואילך.
(16) סוטה ה, א (ובפרש"י).
(17) תו"א מג"א צא, ב.

ויש לדייק גם בלשון תורת הבעש"ט הנ"ל "שהמלך גדול ונורא שומר ושוקד על שפתים של אדם כו", "ונורא" דייקא — ע"פ הידוע בענין "והנורא" שקאי על ספירת התפארת¹⁸, ותפארת עולה עד הכתר¹⁹, ובכתר הוא ענין הענוה, כפי שמצינו²⁰ בפירוש מארז"ל²¹ "מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לרגלה, שנאמר²² ראשית חכמה יראת ה', וכתיב²³ עקב ענוה יראת ה'", שענוה קאי על כתר.

ועפ"ז אינו מובן מ"ש בתורת הבעש"ט הנ"ל אודות שלילת ענין הענוה, דהיינו, שצריך להיות ענין ההתנשאות?

ה. והביאור בזה²⁴:

בענין ההתנשאות ישנם בכללות שתי מדריגות: א) התנשאות שבענין המלכות על העם, ובזה גופא ישנם כו"כ מדריגות עד לתכלית העילוי, אשר, כדי לערור ענין זה יש צורך בעבודה דראש השנה, שענינה "תמליכוני עליכם"²⁵. ב) התנשאות עצמית (שלמעלה מהתנשאות על העם).

ומהחילוקים שביניהם — שבענין ההתנשאות על העם, התנשאות וענוה הם ב' הפכים. ובדרגא זו, כיון שהעבודה צריכה להיות באופן של ביטול, לכן צ"ל ענין הענוה דוקא, ו"אחד משמונה בשמינית" צ"ל רק בתחלת העבודה, אבל לאח"ז צ"ל רק ענוה. משא"כ בענין התנשאות עצמית, יכול להיות התנשאות עצמית יחד עם ביטול בתכלית, ואינם בסתירה זל"ז, כיון שברגא זו ישנו הענין דנושא הפכים.

ונמצא, שמ"ש אדמו"ר הזקן בהוספות לתו"א שענין ההתנשאות צ"ל רק בהתחלת העבודה — קאי בדרגת הגילויים, שכללות הגילויים הם במדידה והגבלה, ובהתאם לכך, הגאווה שבתחלת העבודה יש לה שיעור — "אחד משמונה בשמינית", וגם הביטול שלאח"ז הוא באופן שיש לו שיעור כו' ;

ומ"ש בתורת הבעש"ט אודות שלילת ענין הענוה, היינו שצ"ל ענין ההתנשאות — קאי בענין התנשאות עצמית, שענין זה הוא מצד פנימיות

18) ראה פ"ח שער העמידה פ"ב. לקו"ת
 19) ראה המשך תער"ב ח"א ע' רכ ואילך.
 20) ראה ספר הלקוטים (דא"ח להצ"צ)
 21) ערך ענוה בתחלתו (ע' שיד ואילך). וש"נ.
 22) תהלים קיא, יו"ד.
 23) משלי כב, ד.
 24) ראה גם "רשימות" חוברת טו ע' 34 ואילך. וש"נ.
 25) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.
 26) ירושלמי שבת פ"א ה"ג. יל"ש משלי

הכתר (וכידוע²⁶ שענינו של הבעש"ט בספירות הוא בחי' עתיק, פנימיות הכתר), ובדרגא זו יכול וצריך להיות התנשאות בתכלית, וביחד עם זה, ביטול בתכלית.

וענין זה שייך לעבודה ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" — כידוע שבביהמ"ק הי' גילוי העצמות שהוא נושא הפכים, כמודגש בארון שבביהמ"ק, שאע"פ שהוצרך להיות במדידה, "אמתיים וחצי ארכו וגו'"²⁷, מ"מ, "מקום ארון אינו מן המדה"²⁸, מקום ובלי מקום כאחד, שזהו מצד נמנע הנמנעות²⁹.

ו. והנה, אע"פ שהאמור לעיל שהענין דהתנשאות בתכלית וביטול בתכלית הוא מצד פנימיות הכתר דוקא, מ"מ, הרי זו הוראה ששייכת לכאו"א מישראל.

והיינו, שמחד גיסא צ"ל ענין של התנשאות, שצריך לידע מה שפועל וגורם ע"י תפלתו ותורתו, שלא זו בלבד שפועל תוספת אור בכל העולמות וגם במלאכים כו', אלא עוד זאת, שעבודתו נוגעת גם בעצמותו ית', ובלשון תורת הבעש"ט הנ"ל "שהקב"ה שומר ושוקד על שפת האדם לנושקה כו'" (כמבואר לעיל¹²);

וביחד עם זה, צ"ל גם ביטול בתכלית, שזהו כללות ענין העבודה באופן של קבלת עול, שהיא "ראשית העבודה ועיקרה ושרשה" (כלשון אדמו"ר הזקן³⁰).

ולהעיר מדיוק הלשון "ראשית העבודה ועיקרה ושרשה" — שלא זו בלבד שקבלת עול היא ראשית העבודה, ואח"כ אין צורך בה, אלא ענין הקבלת עול צ"ל בכל פרטי עניני העבודה, גם כאשר נמצאים במעמד ומצב של התנשאות (כאמור שהתנשאות וביטול אינם בסתירה זל"ז), כיון שקבלת עול היא "עיקרה ושרשה": "עיקרה" — שה"עיקר" צ"ל תמיד, וכשמתבטל העיקר מתבטל גם הטפל, ו"שרשה" — בדוגמת שרש האילן שפעולתו ניכרת בכל פרטי הענפים והפירות³¹.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ג' תנועות — דהבעש"ט, המגיד ואדמו"ר הזקן].

* * *

26) ראה כתר שם טוב בהוספות סל"ז. 29) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא ונתבאר בס' החקירה להצ"צ לד, ב וש"נ.

27) תרומה כה, יו"ד. ואילך. ובכ"מ.

28) יומא כא, סע"א. וש"נ. 30) תניא רפמ"א.

31) חסר קצת (המו"ל).

ז. האמור לעיל שע"י העבודה נעשית המשכת העצמות — הרי זה דוקא ע"י עבודה שבהגבלה, שזהו"ע העבודה דתומ"צ, שהרי המצוות הם במדידה והגבלה³², ואפילו התורה ש"ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים"³³, הרי מצוותה שתהי' בהשגה דוקא, והרי ידוע שהשגה היא בהגבלה דו' קצוות דמקום.

והענין בזה — שדוקא בענין ההגבלה ממשיכים את הכלי-גבול³⁴, וזוהי התכלית שיהי' גבול וכלי-גבול ביחד.

וכמודגש גם בהענין ד"ועשו לי מקדש גו'" — שמקום הארון, שהיתה בו המדידה וההגבלה דתורה, "אמתיים וחצי ארכו וגו'", הוא למעלה מן המדה (כנ"ל ס"ה).

ח. וענין זה (שהכלי-גבול קשור עם גבול) מבואר בהמשך המאמר של בעל ההילולא³⁵ — בביאור הענין ד"היושבת בגנים"³⁶:

בפסוק זה ישנם ג' פירושים:

(א) "היושבת בגנים" קאי על הנשמות שבגן עדן, שזהו"ע "גנים", ב' הבחי' דג"ע העליון וג"ע התחתון, ועד להענין ד"נשמה מנשמה נאצלת", שרומז על עולם האצילות, שזהו בחי' ה"עדן" שב"גן" (כמדובר לעיל³⁷).

(ב) "היושבת בגנים" קאי על בני"י שיושבים בבתי כנסיות ובתי מדרשות באופן של חברים, באהבה וקיבוץ אחד³⁸ (ע"ד מארז"ל³⁹ "ת"ח המדגילים זה לזה בהלכה הקב"ה אוהבן, שנאמר⁴⁰ ודגלו עלי אהבה").

(ג) "היושבת בגנים" קאי על כנסת ישראל הנפוצה בגולה ורועה בגנים של אחרים, ועד שענין זה (שרועה בגנים של אחרים) הוא באופן של ישיבה והעכבה כו'. ולפירוש זה צ"ל ש"חברים" קאי על מלאכי השרת (כמדובר לעיל³⁷).

— בהמאמר של בעל ההילולא הובא רק פירוש הא' ופירוש הג', שהם ב' הקצוות, קצה היותר עליון וקצה היותר תחתון, ולא הובא פירוש

(32) ראה תניא אגה"ק ס"י (קטו, א).
סה"מ תש"י ע' 272 ואילך. ובכ"מ.

(36) שה"ש ח, יג.

(37) ד"ה באתי לגני דיו"ד שבט פ"ג
(לעיל ע' 287).

(33) איוב יא, ט.

(38) שהש"ר עה"פ פ"ח, יג (ב), ובפי' מת"כ.

(34) ראה גם ד"ה באתי לגני דיו"ד שבט פ"ז (לעיל ע' 297).

(39) שבת סג, סע"א.

(35) בהמשך באתי לגני הישי"ת (סה"מ

(40) שה"ש ב, ד.

הישי"ת ע' 119 ואילך).

הב', וטעם הדבר, לפי שפירוש הב' קאי על העבודה שבזמן הבית, ולכן אין זה נוגע עתה.

ומבאר בהמאמר בפירוש "היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך", שע"י לימוד התורה למטה פועלים עילוי בנשמות ומלאכים.

וכיון שבתחלת המאמר נתבאר שע"י העבודה למטה פועלים המשכת אור השובב, ובהמשך לזה מבאר שפועלים עילוי בנשמות ומלאכים, שנעשה אצלם תוספת אור, שזהו"ע אור הממלא שבא בהתלבשות בפנימיות (כמדובר לעיל³⁷) — הרי זה חיבור של גבול עם בלי-גבול.

ועוד זאת, שסיום הכתוב "היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך" (שהו"ע ההוספה שנעשית בעולמות העליונים, בנשמות ומלאכים) הוא "השמיעני", לשון יחיד — שקאי (לא על נשמות ומלאכים, אלא) על עצמותו ית', כיון שענין זה נוגע גם בעצמות.

ט. ולבאר ענין זה — שגם הענינים שבהגבלה, המשכת תוספת אור בנשמות ומלאכים, ועד להגבלה ד"היושבת בגנים" של אחרים (בענינים דלעו"ד), קשורים עם עצמותו ית' — הובאה לעיל³⁷ תורת הרב המגיד⁴¹ בביאור מאמר רז"ל⁴² "בים נדמה להם כבחור ובסיני נדמה להם כזקן":

"ע"פ משל האב האוהב את בנו ומפני גדול האהבה שיש לו לבנו נחקה להאב צורת הבן כמו שהי' עומד לפניו, וכשהבן קטן עדיין נדמה לאביו במחשבתו צורת קטן וכשהוא גדול נדמה לו צורת גדול במחשבתו .. והנה ידוע שכשיצאו ישראל ממצרים .. וכשבאו על הים היו כנער שגמלתו אמו .. וזהו פי' בים נדמה להם כנער, ר"ל כאשר היו ישראל בעת ההוא כך נדמה במחשבה עליונה צורתם ג"כ כנער ובחור .. וכשבאו אל הר סיני .. היו משיגים כבר חכמה עילאה, והיו אז בסוד זקן זה שקנה חכמה⁴³, וזהו בסיני נדמה להם כזקן, ר"ל מצורתם נחקה במחשבה עליונה בצורת זקן כדרך הבן הנחקה במחשבת אביו כפי גדולתו ושלימותו".

והיינו, שכל פרטי הענינים כפי שהם בהגבלה, "כזקן" או "כנער ובחור", ואפילו מעמד ומצב שלמטה מזה (כדלקמן ס"י) — חקוקים בעצמותו ית'.

(42) ראה מכילתא ומדרש לקח טוב פרשתנו טו, ג. מכילתא ופרש"י יתרו כ, ב.
(43) קידושין לב, ב. ועוד.

(41) לקו"א סרי"ח (נג, ב ואילך). או"ת
(צט, סע"ד ואילך).

י. והנה, בהמשך התורה הנ"ל מוסיף הרב המגיד עוד ענין:
 "וזש"ה⁴⁴ אם רחץ ה' את צואת בנות ציון, כביכול שהשי"ת רחץ
 את עצמו מצואת בנות ציון לפי שהיו חקוקים במחשבתו כביכול".
 וכמו כן מבאר את הפסוק⁴⁵ "ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים
 הם" — "ר"ל ישראל היו עדיין מרים כו".

ולכאורה, כדי לבאר מאמר רז"ל "בים נדמה להם כבחור ובסיני
 נדמה להם כזקן", מספיק לבאר את המעמד ומצב דבניי "כנער ובחור"
 (כשבאו על הים) וכ"זקן" (כשבאו אל הר סיני), שבאופן כזה נחקקה
 צורתם במחשבה העליונה; ואינו מובן לשם מה מוסיף הרב המגיד הענין
 ד"רחץ הוי' את צואת בנות ציון" והענין ד"מרים הם"?!

אך הענין הוא — כמדובר לעיל⁴⁶ שתורתם של הנשיאים היא
 באופן שבכל תורה פרטית מתבטא כל העצם דתורת החסידות, כי, העצם
 כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו, ועד"ז בנדוד, שבתורה הנ"ל
 מתבטא העצם דתורת החסידות — ביאור מעלת נש"י והתקשרותם עם
 הקב"ה, ולכן מאריך בביאור הענין גם בפרטים שאינם נוגעים לפירוש
 מאמר רז"ל הנ"ל, הן בנוגע למ"ש "רחץ ה' את צואת בנות ציון", שגם
 במעמד ומצב כזה חקוקים הם במחשבתו, והן בנוגע למ"ש "כי מרים
 הם", שבזה מסיים: "ונמתקו שם", שזהו מצד היותם חקוקים במחשבתו
 ית' (כדלקמן סי"ג).

יא. ויש להוסיף בפירוש הרב המגיד על הפסוק "ולא יכלו לשתות
 מים ממרה כי מרים הם", ש"ישראל היו עדיין מרים כו" — שגם ענין
 זה (ככל עניני התורה) משתקף בנגלה דתורה, ועד להלכה (כנ"ל ס"ב):
 איתא במכילתא על הפסוק⁴⁷ "וימתקו המים" — "מרים היו לפי
 שעה ונמתקו", היינו, שקודם לכן לא הי' המים מרים, ורק כשבאו בניי
 למרה נעשו המים מרים. ויש לומר, שזהו גם הפירוש בדברי המכילתא
 על הפסוק⁴⁸ "ולא מצאו מים", ש"אף בכליהם לא מצאו מים" —
 שבבואם למרה נעשו גם המים שבכליהם מרים.

וטעם הדבר — כמ"ש במכילתא עה"פ⁴⁸ "וילכו שלשת ימים
 במדבר ולא מצאו מים", "לא מצאו דברי תורה שנמשלו למים .. שפרשו

302 ואילך).

(44) ישע"י ד, ד.

(47) פרשתנו שם, כה.

(45) פרשתנו טו, כג.

(48) שם, כב.

(46) שיחת יו"ד שבט ס"ה ואילך (לעיל ע')

מדברי תורה שלשת ימים", "ולכך התקינו להם הנביאים והזקנים שיהיו קורין בתורה בשבת בשני ובחמישי".

ונמצא, שסיבת מרירות המים היא לא מצד המים עצמם או מצד המקום, אלא מצד אשמתם של בני".

והרי זה מתאים לתורת הרב המגיד ש"כי מרים הם" — קאי על בני, וכתוצאה מזה נעשו גם המים מרים, כולל גם המים שהיו בכליהם, דאף שהיו באופן ה"סמוי מן העין" שבזה שורה הברכה⁴⁹, לא הועילה הברכה שהיתה בהם מקודם לכן, וגם הם נעשו מרים (ע"ד מ"ש ביחזקאל⁵⁰ "צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו").

יב. אמנם, אף שבאותה שעה היו ישראל מרים, מ"מ, "נמתקו שם" — כי, התורה שהיתה להם מקודם לכן פעלה פעולתה להחזירם למוטב, וע"ד הפס"ד⁵¹ לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, כיון שסוכ"ס המאור שבה מחזירו למוטב.

ובהתאם לכך נעשה כן גם במים — "ויורוהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים"⁴⁷.

ובפרטיות יותר — יש בזה ב' דעות⁵²: א) עץ החיים, ב) עץ של הרדופני, שהוא עץ מר.

והענין בזה — שלדעה הא' נתבטלה המרירות מצד ריבוי האור ד"עץ החיים". אמנם, עדיין אין זה תכלית השלימות, כיון שצריכים להפוך את המרירות עצמה, ע"ד מ"ש⁵³ "לילה כיום יאיר". וזהו החידוש בדעה הב' — שהמים נמתקו ע"י עץ מר, היינו, שהמרירות עצמה נתהפכה למתיקות.

וענין זה (הפיכת המרירות למתיקות) הוא לא מצד ריבוי החסדים, אלא מצד קו הגבורות דוקא, שענינם תגבורת החיות, וכידוע⁵⁴ שמשורש הגבורות נמשך הענין דתחיית המתים שהוא מבחי' שירא דטלא דבדולחא (וקשור גם עם ענין המן שבפרשת השבוע⁵⁵ שהוא בחי' טל⁵⁶).

יג. וזהו שבתורת המגיד הנ"ל מתבטא העצם דתורת החסידות:

53) תהלים קלט, יב.
54) ראה ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך טל ס"ח. ס"ב. וש"נ.
55) טז, ד ואילך.
56) ראה לקו"ת ר"פ עקב. ובכ"מ.

49) ראה תענית ח, ב.
50) לג, יב. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ג.
51) ראה ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז.
52) מכילתא עה"פ. וראה גם הנסמן בתור"ש עה"פ (אות רסא).
בתור"ש עה"פ (אות רסא).

מצד מעלתם של ישראל, הרי כל עניניהם נעשים חקוקים בעצמותו ית', ועד כדי כך, שאפילו הענין ד"צואת בנות ציון" נחקק כביכול בעצמותו.

אמנם, כיון שלמעלה בעצמותו ית' לא יתכן שיהי' ענין של רע — בהכרח שענין זה יתהפך לטוב.

כלומר: אין הכוונה לביטול הענין הבלתי-רצוי — דכיון שענין זה נחקק בעצמותו ית', לא שייך שיתבטל, אלא שענין זה עצמו יתהפך לטוב.

* * *

יב. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ולא יכנף עוד מוריך.

* * *

טו. בהמשך המאמר של בעל ההילולא מבואר הענין שישראל נקראים "צבאות הוי'". וז"ל⁵⁷:

"נקראים ישראל צבאות הוי', וכמ"ש⁵⁸ ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות הוי' מארץ מצרים, הנה צבאות הוי' הכוונה הוא על ישראל, וכמ"ש⁵⁹ ויהי בעצם היום הזה הוציא הוי' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם.. וכן ביציאת מצרים מזכיר לצבאותם דוקא, וכמ"ש⁶⁰ כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים".

וצריך להבין: לשם מה מביא בהמאמר ג' פסוקים?

ובפרט ע"פ המדובר בארוכה בהתוועדות די"ט כסלו⁶¹, שדיבורו של כל אדם מישראל צריך להיות מחושב ("אויסגערעכנט"), ומכ"ש אצל רבותינו נשיאנו, ובפרט במאמר חסידות, ובפרט בנדו"ד, שבאותו ענין מביא ג' פסוקים זה לאחרי זה — הרי בודאי שענין זה הוא בדיוק.

ומשנת"ל⁶² שהטעם שאינו מסתפק בראי' מהכתוב "ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות הוי' מארץ מצרים", הוא, לפי שיש לפרשו שקאי על המלאכים — הרי אי משום הא, הי' יכול להביא רק את הפסוק האחרון.

טז. ויש לומר הביאור בזה:

בהמאמר נתבארו ג' ענינים: (א) שהעבודה צריכה להיות באופן

(61) ס"ג (לעיל ע' 172 ואילך).

(62) במאמר ד"ה באתי לגני דיו"ד שבת

פ"ד (לעיל ע' 290).

(57) סה"מ תש"י ע' 125.

(58) בא יב, מא.

(59) שם, נא.

(60) שם, יז.

של צבא — דקאי על עולמות ביי"ע, היינו, עבודה בדרך התלכשות כו'. (ב) תכלית העבודה באופן של התלכשות בבי"ע היא לפעול את הענין ד"באתי לגני", לגנוני כו', היינו, המשכת אור הסוכב, (ג) ועיי' נעשה עילוי גם במלאכים ונשמות, היינו, שניתוסף גם בהמשכת אור הממלא. ועל זה הובאו ג' הפסוקים הנ"ל:

בנוגע לעבודה בבי"ע באופן של התלכשות כו' — הובא הפסוק הא', "ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות הוי' מארץ מצרים", שרק בו נאמר הלשון "צבאות הוי'" (משא"כ בב' הפסוקים שלאח"ז נזכר רק הלשון צבא, "צבאותם" או "צבאותיכם"), שמורה על פעולת הביטול ב"צבאות" — ביי"ע — שיהיו בטלים וטפלים לשם הוי'.

אמנם, בפסוק זה אפשר לפרש ש"צבאות ה'" קאי על המלאכים (כנ"ל), או שקאי על הניצוצים שנתבררו בגלות מצרים ונתעלו ליכלל בשם הוי' (כידוע⁶³ שרפ"ח ניצוצים נפלו בשבירת הכלים, ומהם נתבררו בגלות מצרים ר"ב ניצוצים), כמבואר בתו"א⁶⁴.

ולכן מביא גם את הפסוק הב', "ויהי בעצם היום הזה הוציא הוי' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם" — כי, גם אם נפרש ש"צבאותם" קאי על המלאכים או הניצוצות, הרי זה שייך גם לבני"ש שנזכרו בפירוש בכתוב, והיינו, שגם בני"ש שייכים להענין ד"צבאות", כיון שפועלים עילוי בהמלאכים והניצוצות.

ועפ"ז יש לבאר גם הדיוק שבפסוק הא' נאמר "יצאו גו' מארץ מצרים", ובפסוק הב' נאמר "הוציא הוי' גו' מארץ מצרים" (ועד"ז בפסוק הג', "הוצאתי גו' מארץ מצרים") — כי, בפסוק הב' (וכן בפסוק הג') מדובר אודות בני"ש, ועליהם לא שייך לומר הלשון "יצאו" שפירושו שיצאו מעצמם, שהרי בשביל יציאת בני"ש ממצרים ה" צורך בגילוי אור מלמעלה, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"⁶⁵, שגילוי זה פעל להוציאם מהמעמד ומצב שהיו שקועים בטומאת מצרים, להיות עכ"פ במעמד ומצב ד"כי ברח העם"⁶⁶; משא"כ בנוגע להמלאכים והניצוצות שייך לומר הלשון "יצאו", כיון שע"י יציאת בני"ש יצאו גם הם — בדרך ממילא — מארץ מצרים.

אמנם, בפסוק זה נאמר "על צבאותם", כמבואר בתו"א⁶⁴ הדיוק

63) כנפי יונה ח"ג סנ"ו. הובא במג"ע
65) נוסח הגש"פ פיסקא "מצה זו".
אופן נח.
66) פרשתנו יד, ה. וראה תניא פל"א.
64) בא ס, ג.

בזה, "שנש"י הן למעלה מבחי' ניצוצין הנ"ל", והיינו, שעבודת בני"י אינה באופן של התלבשות בה"צבאות", ומה שבני"י פועלים עילוי בה"צבאות" הרי זה ע"ד הברורים שבזמן שלמה שנעשו בדרך ממילא⁶⁷.

ולכן מביא גם את הפסוק הג', "כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים" — שפסוק זה נאמר בהציווי דקרבן פסח, היינו, קודם היציאה ממצרים והבריחה מהרע, בהיותם עדיין במצרים, וכיון שגם אז נקראים בשם "צבאות", הרי זה מורה על העבודה באופן של התלבשות.

ועפ"ז יובן מה שמוסיף בנוגע להפסוק השלישי: "וכן ביציאת מצרים מזכיר לצבאותם דוקא, וכמ"ש כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים" — דלכאורה, הרי גם ב' הפסוקים שמביא לפני"ז מדברים ביציאת מצרים? — כי, ב' הפסוקים שמביא לפני"ז נאמרו לאחרי ש"ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה"⁶⁸, ורק מהפסוק השלישי שנאמר בהיותם במצרים עדיין, מוכח, שגם בעת היציאה ממצרים (לא רק לאחרי) נקראים צבאות, כיון שעוד בהיותם במצרים היתה עבודתם באופן של צבא.

ונמצא, שמכל ג' הפסוקים הנ"ל מבואר כללות ענין העבודה: העבודה ב"צבא" בדרך התלבשות — בפסוק השלישי, "הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים"; הפעולה ד"באתי לגני", המשכת אור הסוכב — בפסוק הראשון, "יצאו כל צבאות הוי' מארץ מצרים", "צבאות הוי'" דייקא; והעילוי שנעשה במלאכים כו', ע"י תוספת אור הממלא — בפסוק השני, "הוציא הוי' גו' את בני ישראל גו' על צבאותם".

* * *

יז. מצינו בגמרא⁶⁹ גודל הענין דפדיון שבויים — ש"רבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויים פגע בי' בגינאי נהרא אמר לי' גינאי חלוק לי מימך ואעבור בך . . חלק לי", שענין זה הוא בדוגמת קריעת ים סוף⁷⁰. וכפי שמבאר הרב המגיד⁷¹ שפדיון שבויים הו"ע העלאת הניצוצות, שזהו ע"ד הענין דיציאת מצרים, ולכן הרי זה קשור עם קריעת ים סוף.

ובנוגע לעניננו:

67) ראה תו"א בראשית ה, סע"ד ואילך. 58. וש"נ.
 ובכ"מ. 70) ראה גם סה"ש תרצ"ו ס"ע 136.
 68) בא יב, לז. (נעתק ב"היום יום" יז שבט, שבת שירה).
 69) חולין ז, א. וראה גם תו"מ ח"ט ע' 71) ראה לקו"א סרל"ד.

זה עתה נפדו מהשבי' ספרי הזהר של אאמו"ר ז"ל שלמד בהם בהיותו בגלות, ורשם את הערותיו על גליונות הזהר⁷².

ומובן, שנוסף על גודל הענין דכתיבת חידושי תורה בכלל, יש מעלה יתירה בחידושי תורה שנכתבו מתוך מיצר ודוחק — כידוע גודל המיצר ודוחק שבו הי' אאמו"ר ז"ל, ולכל לראש עצם העובדה שמושיבים אדם שהוא חכם גדול בסביבה שבה נמצאים כאלה שדומים לבעלי-חיים כו' — ע"ד מארז"ל⁷³ הזית כשכותשין אותו מוציא שמנו, והיינו, שבזה מתגלה עצם נפשו.

יח. וכאן המקום להזכיר ענין שרשם אאמו"ר על גליון הזהר בפרשת השבוע:

על הפסוק⁷⁴ "ויוציאך בפניו בכחו הגדול ממצרים" — איתא בזהר⁷⁵ ב' דעות: א) "בפניו דא אברהם, דכתיב⁷⁶ ויפל אברהם על פניו", ב) "מאי בפניו אלין אבהתא".

וברשימותיו על גליון הזהר מבאר אאמו"ר⁷⁷ הפירוש ש"בפניו אלין אבהתא": "פנים מספרו ע"ב ס"ג מ"ה שהם חג"ת הג' אבות. פנים הוא הדכורא חג"ת ואחור הוא הנוקבא שם ב"ן".

והיינו, שהיציאה ממצרים היתה בבחי' הפנים, שהוא הדכורא, חג"ת, ואילו בחי' אחור, שהוא הנוקבא, נשארה במצרים⁷⁸.

* * *

יט. בסעיף⁷⁹ יו"ד⁵⁷ מבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע ע"ד שבני ישראל נקראים בשם צבאות, ומביא שג' פירושים בצבא: א) ל' חיל, ב) זמן מוגבל, וכמ"ש⁸⁰ הלא צבא לאנוש עלי ארץ, ג) ל'

77 נדפס לאח"ז בלקוטי לוי"צ הערות לספר הזהר פרשתנו ע' סא.

78 עד כאן נמצא ברשימת ההתועדות שתח"י (המו"ל).

79 סעיף זה הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ד ע' 1267 ואילך (וצויין בטעות יו"ד שבט תש"כ).

במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

80 איוב ז, א.

72 ראה גם מכתב ג' טבת שנה זו (אג"ק חי"ט ע' קיז): "באתי בזה להביע תודתי לו מקול"ע, על השתדלותו ועשיותיו בהנוגע להצלת ספרי זהר הק' עם הגהות אאמו"ר זלה"ה, אשר זה עתה באו לידי . . מצוה רבה כפדיון שבויים" (וראה גם אג"ק חט"ז ריש ע' קכח).

73 מנחות נג, ב.

74 ואתחנן ד, לו.

75 ח"ב נג, א.

76 לך לך יז, ג.

צביון, וכדרז"ל⁸¹ ע"פ⁸² ויכולו השמים גו' צבאם, לצביונם נבראו. עיי"ש בסעיף יו"ד באריכות.

הנה פ' ב' וג' מבאר בארוכה באות יו"ד, אמנם הביאור לפי הא' דצבא מלשון חיל מתחיל בסעיף י"א, ומבאר שם, דכללות ענין המלחמה הוא להוציא הנצחון, ולהיות שמדת הנצחון הוא למעלה מכל כחות הגלויים ונטוע ומושרש בעצם, לזאת מבזבו המלך בשביל זה כל סגולות האוצרות, ואף שהנצחון מתייחס לשרי הפקידים שהם פקידי החיל, מ"מ הרי הכוונה בזה הם אנשי חיל שהם דוקא העושים בפועל הנצחון.

והנה מזה שבסעיף יו"ד רק מזכיר את פ' הא' והביאור בזה מתחיל בסעיף י"א, הרי בזה הוראה:

נתבאר כבר⁸³ שעם תום שנה העשירית — "העשירי יהי' קודש"⁸⁴ — מעת הסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר, ובהכנסנו לשנה הי"א, מתחלת העבודה דסעיף י"א, וכמבואר שם שצ"ל העבודה דצבא מל' חיל, בשביל הנצחון — שזהו הכוונה בכללות המלחמה — הרי מבזבו סגולות אוצרותיו, והוא כמו שנתבאר במשל כ"ק אדמו"ר הזקן⁸⁵ לבן מלך שחלה ולא מצאו תרופה כ"א לטחון את האבן היקר שבכתרו, שבשביל הצלת חיי בנו מסכים המלך לשחק את האבן היקר שבו תלוי עיקר ויופי הכתר, אשר כמו"כ הוא למעלה שלמען הצלת מצבם הרוחני של עם ישראל מוותרים מלמעלה על כל יקר, ומבזבים כל סגולות האוצרות אשר מעולם לא השתמשו בזה לשום דבר.

הרי מובן מזה שבכל משך היו"ד שנים בזבו מלמעלה כל סגולות האוצרות בהשפעה מרובה ובהתרחבות הענינים, אלא שלא ניצלו אותם כדבעי, כ"א בענינים קטנים, וכמו בשעת השינה, שאף שסגירת השניים והשפתיים שעליהם אינם מניחים ליכנוס ההשפעה לתוכו, מ"מ כאשר שופכים הרבה בל ימלט שיכנס לכה"פ טיפה אחת, וכמו"כ בנדו"ד שקליטת ההשפעות היו במדה מצומצמת ביותר, ובמקום שהי' צריך להיות העבודה בהתרחבות, ניצלו כ"ז על לחם צר ומים לחץ, ברוחניות וגם בגשמיות, ומתעסקים בענינים של מה בכך, זה במסחר, וזה בעבודה במשרה וכו'. וכאשר נחים קצת, הנה במקום שהמנוחה תביא לידי התעסקות בתורת ה' כמבואר ברמב"ם⁸⁶, הרי זה מושלל כי טרודים הם

(84) בחוקתי כז, לב.

(85) "התמים" ח"ב ע' מט. אג"ק אדמו"ר

מהוריי"צ ח"ג ע' שכו ואילך. ועוד.

(86) הלי' תשובה ספ"ט. הלי' מלכים בסופן.

(81) ר"ה יא, א.

(82) בראשית ב, א.

(83) בההתוועדות דיו"ד שבט סנ"ב ואילך

(לעיל ע' 343 ואילך).

ביום של עבודה וכדומה, ובמילא מובן גודל הצער כאשר ההתרחבות שמשפיעים מלמעלה מנצלים ומשקיעים ("שפָּאָרט אַרײַן") בענינים הכי מצומצמים. (כי גם חיבור ב' הפכים אלו ביכולת איש הישראלי בהיותו "חלק אלקה ממעל ממש"⁸⁷).

הנה אין צועקין על העבר, ומה שהי' הי', "והעשירי יהי' קודש" "מכל מקום"⁸⁸ עכ"פ. אבל בזה בא הסעיף הי"א להורות שעם התחלת השנה הי"א מתחלת העבודה דצבא מל' חיל ועל כאו"א להתגייס לעבודת הצבא, בהתעסקות רחבה בהרבצת התורה ומצוותי' והפצת המעיינות עד שיגיעו גם חוצה, עד לידי אופן של "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"⁸⁹ עד ל"נחלה בלי מצרים"⁹⁰, וכמו שבנצחון המלחמה מבזבו המלך את סגולות אוצרותיו, ועיקר הבזבוז הוא בשביל אנשי חיל הנוטלים חלק בפועל למען הביא הנצחון, כמו"כ בעבודה, שע"י העבודה כדבעי זוכין לבזבו האוצרות והשפעות של מעלה, וכמבואר במכתב כ"ק אדמו"ר בעל ההילולא⁹¹, אתם נשיכם בניכם ובנותיכם, שיומשכו עד למטה ממש בכל הג' ענינים דבני חיי ומזוני רויחי.

90) שבת קיח, סע"א.

91) קונטרס לו. ולאח"ז באג"ק שלו ח"ד ריש ע' רעט.

87) תניא רפ"ב.

88) לשון חז"ל — ברכות נח, ב.

89) ויצא כח, יד.